

О.А. Дубасенюк,

професор кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління
Навчально-наукового інституту педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
доктор педагогічних наук,
dubasenyuk@ukr.net

ORCID id 0000-0002-9447-4527

О.В. Вознюк,

професор кафедри англійської мови
Навчально-наукового інституту педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
доктор педагогічних наук,
alexvoz@ukr.net

ORCID id 0000-0002-4458-2386

В.А. Копетчук,

доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін
Житомирського медичного інституту,
кандидат педагогічних наук
kopetchukva@gmail.com

ORCID id 0000-0003-4990-9242

ТИПИ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено аналіз особливостей особистісної і науково-професійної спрямованості викладачів закладів вищої освіти. Актуальність дослідження випливає із того, що науково-педагогічна діяльність викладачів тісно пов'язана з їх творчим розвитком та професійним самовдосконаленням. Завданнями статті є дослідження особистісно-психологічних особливостей відповідної спільноти викладачів вищої школи, провідних типів спрямованості особистості та їх науково-педагогічної діяльності. За допомогою загальної теорії систем з'ясована системна кореляція головних категорій педагогіки у контексті типів спрямованості педагога.

Ключові слова: типи спрямованості особистості викладача; науково-педагогічна діяльність викладача; загальна теорія систем; наукова парадигма, професійна майстерність; професійне самовдосконалення.

© Дубасенюк О.А., Вознюк О.В., Копетчук В.А., 2021

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

Вступ. Актуальною проблемою сучасної вищої школи постає наукова спрямованість особистості і діяльності викладачів, оскільки нині ми стаємо свідками докорінної зміни наукової парадигми, що позначається на розвитку міждисциплінарних досліджень, спрямованих на поєднання ресурсів пізнання багатьох наукових напрямів. Як засвідчує аналіз нинішньої соціокультурної ситуації сучасна наука як форма суспільної свідомості, у тому числі й психолого-педагогічна наука,

постають суттєвим чинником як реформування освітньої галузі у цілому, так і модернізації системи навчальної діяльності всіх учасників освітнього процесу. У зв'язку з цим науково-педагогічна діяльність викладачів щільно пов'язана з їх творчим розвитком та професійним самовдосконаленням.

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень засвідчив, що наукова діяльність викладачів ЗВО розвиває їх потужний творчий

потенціал, сприяє постійному особистісному зростанню і саморозвитку. Це підтверджують наукові праці відомих вчених — В. П. Андрущенко, В. Г. Кременя, І. А. Беха, С. У. Гончаренко, І. А. Зязюна, Л. Б. Лук'янової, Н. Г. Ничкало, О. Я. Савченко, С. О. Сисисевої та ін.

Відповідно, **метою** статті є аналіз особливостей особистісної і науково-професійної спрямованості викладачів ЗВО, що характеризуються високим рівнем компетентності і творчої продуктивності.

Завдання статті полягають у дослідженні як особистісно-психологічних особливостей відповідної спільноти викладачів вищої школи, так і провідних типів спрямованості особистості та науково-педагогічної діяльності цих викладачів. Крім того, важливим завданням постає аналіз відповідних типів у контексті системних досліджень, що дозволяє поглибити розуміння зазначеної наукової проблеми.

Особистісно-психологічні особливості викладачів, що володіють високим рівнем наукової та професійної майстерності. Викладачі високого рівня наукової та професійної майстерності мають свої особливості. Наукова освіта і компетентність викладачів вищої школи передбачає володіння глибокими знаннями насамперед такими як: теоретичні і методологічні засади педагогічних дисциплін, а також суміжних дисциплін, зокрема знаннями з філософії, соціології, психології, професійної педагогіки, спеціальної педагогіки, методики викладання навчальних предметів тощо; знаннями змісту, форм, методів, засобів навчально-виховної роботи у ЗВО. Викладачі-науковці вирізняються творчим, креативним підходом у науковій діяльності. Вони розробляють наукові міжнародні та всеукраїнські проекти, беруть участь у написанні одноосібних та колективних монографій, міжнародних проєктах, міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, вебінарах; створюють навчально-методичні комплекси, навчально-методичне забезпечення, сучасні навчально-методичні посібники, методичні рекомендації, методичні розробки.

Їм притаманні високі розумові якості: цілеспрямованість, ерудованість, освіченість, продуктивність, гнучкість розуму, мобільність, наполегливість, креативність. У них на високому рівні розвинені особистісні якості: відповідальність, працелюбність, висока працездатність, моральні якості, гуманістична спрямованість, зокрема, переконаність, інтерес до педагогічної діяльності, моральність, людяність, чуйність, висока педагогічна культура та педагогічний такт, комунікативність, оптимізм, етика, розвинені педагогічні здібності, професіоналізм, педагогічна майстерність,

Провідні типи спрямованості особистості і науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи. Аналіз наукових джерел та наш

практичний досвід роботи у закладах вищої освіти дозволяє диференціювати й охарактеризувати провідні типи спрямованості особистості і науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи [2; 4, с. 289-441; 9-11].

Особистісна-орієнтована, суб'єктна спрямованість викладача ЗВО. Основи суб'єктного підходу окреслені К. А. Альбухановою-Славською, С. Л. Рубінштейном, Д. Б. Ельконіним, Г. С. Костюком, В. О. Киричук, Б. Ф. Ломовим, В. М. Мясіщевим, В. О. Татенком та ін. Позиції науковців украї найважливі для науково-педагогічної підготовки вчителя в тому розумінні, що в цьому процесі майбутній фахівець стає суб'єктом соціокультурних відносин — праці, спілкування, пізнання — й оволодіває цими видами діяльності, досягаючи рівня професійної майстерності. При «суб'єктній» орієнтації для викладача-дослідника характерна свідомо робота над собою, зокрема, шляхом звертання до духовної спадщини, або до психотехнічних прийомів, або до різних видів самоаналізу. Це — характеристика «людини внутрішньої». При цьому в осіб із суб'єктною й об'єктною орієнтаціями внутрішня картина життєдіяльності суттєво відрізняється [3, с. 77].

У зв'язку з цим зазначимо, що науково-педагогічні основи особистісно-орієнтованого підходу закладено такими науковцями як Г. О. Балл, І. Д. Бех, В. І. Бондар, Є. В. Бондаревська, С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, Ю. І. Мальований, В. В. Рибалко та ін. Особистісно-орієнтований підхід передбачає, з одного боку, орієнтацію освітнього процесу на загальну мету — розвиток особистості, а з іншого, — шлях реалізації цієї мети — суб'єкт-суб'єкту (реципрокту, гармонійну) взаємодію всіх учасників освітнього процесу. За таким підходом студент, молодий дослідник, викладач постають як особистість, яка самостійно і відповідально визначає свою позицію у сфері соціальних відносин. Завдання викладача вищої школи допомогти майбутньому фахівцю в осмисленні себе як особистості, а також виявити і розкрити свої можливості, сприяти становленню самосвідомості, самовизначенню. Відповідно, важливо у науковому та професійному середовищі створювати гуманістичні взаємини, завдяки яким майбутні дослідники навчаються не тільки усвідомлювати свою «Я-концепцію», але й навчаються бачити і поважати особистість в інших людях, у своїх послідовниках. Особистісно орієнтований підхід створює основу для розвитку самоповаги, почуття власної гідності, а відтак і поваги до інших особистостей. Тому так важливо створити сприятливі умови для виховання моральної, спрямованої на самовдосконалення, особистості [3, с.78].

Акмеологічна спрямованість діяльності науковця-педагога. Доведено, що акмеологіч-

ний підхід постає як стратегічний орієнтир, що спрямовує педагогічний процес на акмеологічну (творчо-вершинну, самоактуалізаційну, самореалізаційну) якість особистісного та професійного становлення людини, тобто на досягнення вершин у духовно-моральному, науковому й професійному фізичному розвитку [3, с.106]. Акмеологічний підхід активно застосовується у процесі науково-педагогічної та професійної підготовки вчителя, про що свідчать наукові праці О. О. Бодальова, Н. В. Гузій, В. М. Вакулєнко, А. О. Деркача, Н. В. Кузьміної, В. М. Максимової, С. С. Пальчевського, Л. С. Рибалко, С. Д. Пожарського, В. П. Панасюка та ін. Визначений підхід розглядає професіоналізм як певний феномен, системне явище, що характеризує стан особистості і діяльності викладача, є умовою досягнення ним найвищих показників в особистісно-соціальному розвитку, професійній діяльності, творчості. Акмеологічний підхід відкриває можливості для виявлення рівня професіоналізму як одного з показників ефективного самовдосконалення та фундаментальної категорії акмеології. Така спрямованість викладача орієнтує дослідників на пошук засобів забезпечення системою науково-педагогічної підготовки досягнення майбутніми вчителями найвищих показників в особистісно-соціальному розвитку, професійній діяльності й педагогічній творчості. Акмеологічний підхід синтезує в собі дослідницькі стратегії з позицій: 1) системного підходу при вивченні освітніх систем (Н. В. Кузьміна); 2) цілісного підходу до вивчення людини, обґрунтованого Б. Г. Ананьєвим; 3) теорії функціональних систем, розробленої П.К. Анохіним; 4) загальної теорії систем Ю.А. Урманцева.

Духовно-моральну зрілість О. В. Вознюк, Н. В. Кузьміна, В. Н. Максимова, С. С. Пальчевський розглядають в контексті акмеологічної теорії як готовність до духовного саморозвитку, як домінування вищих потреб і цінностей у структурі ціннісної свідомості педагога, яка регулює його поведінку і діяльність. На «перетині» процесів духовного, особистісного і професійного розвитку педагога формується його акмеологічна позиція. Вона виявляється в гуманістичній орієнтації педагога на досягненні успіху в розвитку особистості, на високі результати і досягнення у науково-педагогічній роботі, на розвиток творчої продуктивної діяльності [1–4; 5, с. 20–21, 42].

Відтак, акмеологічна позиція викладача вищої школи дає можливість створити акмеологічне середовище, яке сприяє розвитку ціннісних гуманістичних орієнтацій як викладачів, так і їх вихованців. Шаноблива взаємодія в свою чергу формує успішний і обопільно приємний стиль спілкування, заснований на принципах педагогіки партнерства та гуманістичних принципах. Завдяки взаємному пошануванню педагога і сту-

денти можуть будувати доброзичливі відносини і підтримувати гармонійне спілкування, зміцнюючи зв'язки і духовно зближуючись.

Таким чином, акмеологічний розвиток педагога — це цілісний професійний розвиток його як спеціаліста, особистості і духовно зрілої людини. Це гуманістична орієнтація на забезпечення успіху, на високі результати в освітній та особистісній сфері [7, с. 221].

Творча інноваційна спрямованість. Науково-педагогічна діяльність вміщує множини нестандартних педагогічних задачних ситуацій, що вимагають їх вирішення на основі наукового мислення. Творчий підхід компетентного педагога до виконання свого професійного обов'язку реалізується завдяки критичності, гнучкості розуму, конкретності й швидкості думки, творчому мисленню (В. Адольф). Проте, у педагогічній свідомості викладача можна виокремити не лише наукове, але й художньо-образне та стихійно-емпіричне відображення, що розрізняються способами духовного освоєння, продуктами, характером протікання процесу й головне — функціями в проектуванні і конструюванні педагогічної реальності (В. В. Краєвський), а відтак, і стилем мислення, який при цьому домінує.

Науковий стиль мислення викладача надає йому адекватне розуміння свого місця в світі, реальне інтелектуальне, емоційно-вольове, практично-дієве ставлення до дійсності, а в науковій та професійній діяльності сприяє швидкій адаптації до мінливих освітніх ситуацій, що забезпечує цілісність різноманітної діяльності особистості. Відзнакою сьогодення є становлення принципово нового стилю науково-педагогічного мислення [3, с. 111–112].

Інноваційна діяльність у науково-педагогічній освіті постає системним видом діяльності, спрямованим на реалізацію нововведень у цій сфері на основі використання і впровадження нових наукових знань, ідей та підходів. Інноваційна педагогічна діяльність полягає у розробці, поширенні чи застосуванні освітніх інновацій. Інноваційна наукова та освітня діяльність може здійснюватися на інституційному, регіональному та державному рівнях. На основі аналізу психолого-педагогічної, методичної літератури виділено наступні напрями інноваційного розвитку науково-педагогічної освіти: створення наукового розвивального середовища навчального закладу, розробка наукових проєктів, навчально-методичних комплексів, застосування інноваційних інтерактивних методик дослідження та навчання, упровадження ІКТ, інновації в системі контролю й оцінки результатів навчання, моделювання, дистанційна освіта.

Креативний підхід реалізує творчі можливості (здібності) людини, які можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах

діяльності; це здатність породжувати множину різноманітних оригінальних ідей у нерегламентованих умовах діяльності.

У науковій літературі поняття «креативність» (від лат. *creatio* — творення) розглядається у двох основних значеннях: у вузькому значенні слова — це дивергентне мислення, відмітною особливістю якого є різнонаправленість і варіативність пошуку різних, у рівній мірі правильних рішень щодо однієї і тієї ж ситуації. Креативність у широкому сенсі слова — це творчі інтелектуальні здібності, в т.ч. здатність привносити щось нове в досвід (Ф. Баррон), породжувати оригінальні ідеї в умовах дозволених або постановки нових проблем (М. Уаллах), усвідомлювати проблеми і суперечності, а також формулювати гіпотези щодо елементів ситуації, яких бракує (Е. Торренс), відмовлятися від стереотипних способів мислення (Дж. Гилфорд). Креатив — творча людина, схильна до нестандартних способів вирішення задач, здатна до оригінальних і нестереотипних дій, відкриття нового, створення унікальних продуктів

Креативний підхід до наукової освіти передбачає врахування критеріїв креативності. До них відносять комплекс певних властивостей інтелектуальної діяльності особистості: 1) побіжність (кількість ідей, що виникають в одиницю часу); 2) оригінальність (здатність проводити «рідкісні» ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих, типових відповідей); сприйнятливості (чутливість до незвичайних деталей, суперечностей і невизначеності, а також готовність гнучко і швидко перемикатися з однієї ідеї на іншу); 3) метафоричність (готовність працювати у фантастичному, «неможливому» контексті, схильність використовувати символічні, асоціативні засоби для виразу своїх думок, а також уміння в простому бачити складне і, навпаки, в складному — просте.

Креативний педагог, з погляду А. В. Морозова і Д. В. Чернілевського, передбачає не вирішення готових педагогічних задач, а генерацію, творче формулювання та розробку ідей, задумів і проєктів [3, с. 114].

Найвищий рівень креативного спрямування проявляється в евристичному підході. В його основі лежить психологія творчого мислення, процедура пошуку нового, намагання формалізації творчої діяльності. Окреслений підхід ґрунтується на інтуїції і досвіді викладача: в ньому використовуються принципи як загальні, так і специфічні властивості. При цьому структура і якість евристичної системи значною мірою визначається талантом та досвідом роботи розробників.

Евристичний характер дій притаманний науково-педагогічній діяльності, що ґрунтується на основі реалізації евристичних умінь. Такі вміння сприяють творчому розв'язанню педаго-

гічних задач, які можуть набути інноваційного спрямування. Формування викладачем евристичних умінь на практичних заняттях з різних педагогічних дисциплін дає можливість майбутнім учителям-дослідникам набути досвід евристичної діяльності на «професійному рівні» тобто створюється підґрунтя нової системи професійно важливих дій — набуття досвіду професійної діяльності ще під час навчання у вищій школі.

Проблемі реалізації евристичних ідей, діалектиці евристичної діяльності у навчанні присвячені роботи таких науковців як М. І. Бурда, Ю. М. Кулюткін, В. М. Осинська, Д. Пойа, Є. Є. Семенов, О. І. Скафа, Н. А. Тарасенкова, Л. М. Фрідман, П. М. Ерднєв та ін. Аналіз цих робіт підтверджує думку, що в основі евристичного підходу лежить психологія творчого мислення, спроба формалізації творчої діяльності. Тому, одним з напрямів удосконалення професійно-педагогічної підготовки викладачів повинно стати теоретичне обґрунтування та методична розробка проблеми формування професійно-орієнтованої евристичної діяльності особистості. Один з важливих аспектів вирішення цієї проблеми є створення системи педагогічних задач, що сприяє розвитку творчої розумової діяльності, а також удосконалення методів та прийомів евристичної діяльності. Дослідники у контексті евристичного підходу дійшли висновку про необхідність в освітньому процесі доповнювати традиційні методи навчання майбутніх педагогів-дослідників евристичними методами, зокрема такими як метод евристичних питань; метод фактів, метод евристичного дослідження, метод конструювання понять, метод гіпотез, метод прогнозування, метод конструювання теорій, метод «мозкового штурму»; метод синектики, морфологічного ящика тощо. Крім традиційних форм навчання викладачами у процесі навчання застосовуються такі, як евристичні лекції та евристичні семінари, евристичні «занурення», творчі тижні, студентські наукові дослідження. Велику роль відіграє технологія евристичного наукового пошуку — актуалізація евристичних педагогічних ситуацій (орієнтування, пошуку, перетворення, інтеграція) у вивченні теоретичного матеріалу з педагогіки, у розв'язуванні професійно орієнтованих педагогічних задач.

Системна інтерпретація проблемного поля дослідження. Глибокий і фундаментальний сенс феномену типів спрямованості викладача вищої школи виявляється через системно-функціональний аналіз цих типів, що виявляє тріадний пояснювальний принцип, який ми розробляємо [11]. Відповідно до цього принципу можна аналізувати як три стратегії пізнання та освоєння світу людиною (*гносеологія, аксіологія та праксеологія*), як три форми трансформації цивілізаційних набувань культури та шляхи формування

й розвитку людини (навчання, виховання та, загалом, освіта), так і тріадну систему цілей розвитку людини, які спрямовуються на розвиток гармонійної особистості, компетентного фахівця та громадянина-патріота [10].

Зазначені тріадні елементи взаємно корелюють та системним чином співвідносяться один з одним. Ця кореляція реалізується в контексті загальної теорії систем, яку розробив Ю.А. Урманцев. Закон системних перебудов (який є системною універсалією і який виявляє сім можливих фундаментальних типів систем) свідчить, що будь-який об'єкт як системна сутність перебудовується (перетворюється) сім'ю способами: шляхом зміни трьох базових характеристик світу — кількості, якості, відносин між елементами або одним з можливих поєднань цих ознак (ізомерій); якщо представлені ознаки позначити як *A* (якість), *B* (відношення), *C* (кількість), тоді одержимо чотири додаткові з'єднання: АВ, АС, ВС, АВС. Отже, всього є сім способів формування систем (яким підкорюються всі системні утворення світу): А, В, С, АВ, АС, ВС, АВС [8]. У графічному вигляді ця процедура приймає такий вигляд, що реалізує універсальну системну базу предметів і явищ Усесвіту.

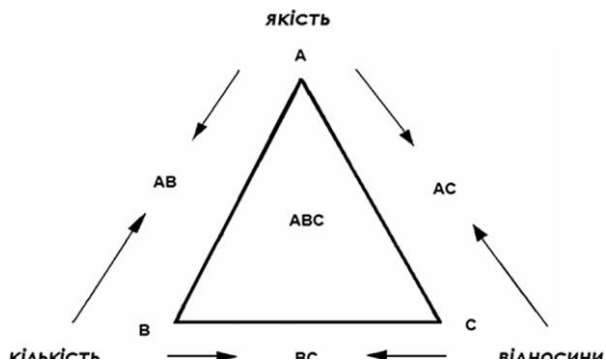

Рис. 1. Графічне вираження загальної теорії систем

Покажемо системну кореляцію деяких важливих освітньо-педагогічних категорій відповідно

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста. Ред. Н.В. Кузьмина. Санкт-Петербург. 2008. 376 с.
2. Вознюк О. В. Теоретичний базис акмеології. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти. Керівн. авт. кол. Н. В. Гузій ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018. С. 9-39.
3. Дубасенюк О.А. Методологія та методи науково-педагогічного дослідження. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2016. 258 с.
4. Дубасенюк О.А., Кузьміна Н.В. Факторні акме-моделі продуктивної професійної діяльності педагога загальноосвітньої та професійної шкіл. Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 912 с.
5. Пальчевський С.С. Акмеологія. Київ: Кондор, 2008. 398 с.
6. Сисоева С.О. Акме-педагогіка: інтерактивне навчання дорослих. Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. С. 19-32.
7. Теорія і практика професійної акмеології / Вознюк О.В., Дубасенюк О.А., Костюшко Ю.О., Осадчук Н.П., Сидорчук Н.Г. Житомир : Вид-во ПП «Євро-Волинь», 2020. 392 с.

до загальної теорії систем та місце у цій системі типів спрямованості викладачів ЗВО.

Рис. 2. Системна кореляція головних категорій педагогіки у контексті типів спрямованості педагога

Особистісно-орієнтована/суб'єктна спрямованість педагога реалізується у контексті взаємодії гносеологічного та аксіологічного способів освоєння світу людиною та людством. Акмеологічна спрямованість реалізується у системно-функціональній площині взаємодії гносеології та праксеології. Творча інноваційна спрямованість реалізується у фокусі поєднання аксіологічного та праксеологічного способів освоєння світу.

Висновки. Таким чином, для викладача-дослідника притаманні різні типи наукової спрямованості, які постають чинниками неперервного професійно-наукового розвитку педагога, детермінуючи рівень наукової та професійної компетентності. При цьому з'ясовано системно-функціональні співвідношення між зазначеними типами спрямованості. Розуміння цих співвідношень дозволяє побудувати стратегію формування та актуалізації відповідних типів наукової спрямованості викладача вищої школи.

До перспектив нашого дослідження відносимо поглиблення аналізу результатів використання системного підходу, що було нами продемонстровано.

8. Урманцев Ю.А. *Начала общей теории систем*. Системный анализ и научное знание. М.: Наука, 1978. С. 5–33.
9. Dubaseniuk O., Voznyuk A., Samoilenko O. (2020). *Quality of Education — Ukrainian Experience*. Didactica Slovenica. Pedagoška obzorja, 35, 132-146. URL: <http://www.pedagoska-obzorja.si/Revija/Vsebine/vs20-1.html> (Elsevier Bibliographic Databases, SCOPUS)
10. Vozniuk O. V., Dubaseniuk O. A. *To the question of building the universal model of the development of world pedagogy and education* (2000) Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences. Vol. 1 (100). DOI: [https://doi.org/10.35433/pedagogy.1\(100\).2020.5-14](https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(100).2020.5-14)
11. Vozniuk O. V. *Paradox-oriented educational paradigm*. Нові технології навчання: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Київ, 2020. Вип. 94. С. 332-334.

REFERENCES

1. *Akmeologiya kachestva professionalnoy deyatel'nosti spetsialista (2008) [Acmeology of the quality of professional activity of a specialist]* Red. N.V. Kuzmina. Sankt-Peterburg. 376 s. (in Russian)
2. Vozniuk O. V. (2018) *Teoretychni bazys akmeolohii. Teoriia ta metodyka profesiino-pedahohichnoi pidhotovky osvityanskykh kadriv: akmeolohichni aspekty [Theoretical basis of acmeology. Theory and methods of professional and pedagogical training of educational staff: acmeological aspects]* Kerivn. avt. kol. N. V. Huzii ; Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv, 2018. S. 9-39. (in Ukrainian)
3. Dubaseniuk O.A. (2016) *Metodolohiia ta metody naukovo-pedahohichnoho doslidzhennia [Methodology and methods of scientific and pedagogical research]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka. 258 s. (in Ukrainian)
4. Dubaseniuk O.A., Kuzmina N.V. (2016) *Faktorni akme-modeli produktyvnoi profesiinoi diialnosti pedahoha zahalnoosvitnoi ta profesiinoi shkil. Suchasni akmeolohichni doslidzhennia: teoretyko-metodolohichni ta prykladni [Factor acme-models of productive professional activity of a teacher of secondary and vocational schools. Modern acmeological research: theoretical and methodological and applied]*. K. : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. 912 s. (in Ukrainian)
5. Palchevskiy S.S. (2008) *Akmeolohiia [Acmeology]*. Kyiv: Kondor. 398 s. (in Ukrainian)
6. Sysoieva S.O. (2016) *Akme-pedahohika: interaktyvne navchannia doroslykh. Suchasni akmeolohichni doslidzhennia: teoretyko-metodolohichni ta prykladni aspekty [Acme pedagogy: interactive adult learning. Modern acmeological research: theoretical and methodological and applied aspects]*. K. : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. S. 19-32.
7. *Teoriia i praktyka profesiinoi akmeolohii [Theory and practice of professional acmeology]* (2020) Vozniuk O.V., Dubaseniuk O.A., Kostyushko Yu.O., Osadchuk N.P., Sydorchuk N.H. Zhytomyr : Vyd-vo PP «Ievro-Volyn». 392 s. (in Ukrainian)
8. Urmantsev Yu.A. (1978) *Nachala obshchey teorii sistem. Sistemnyy analiz i nauchnoye znaniye [Beginnings of General Systems Theory. Systems analysis and scientific knowledge]*. М.: Nauka. S. 5–33. (in Russian)
9. Dubaseniuk O., Voznyuk A., Samoilenko O. (2020). *Quality of Education — Ukrainian Experience*. Didactica Slovenica. Pedagoška obzorja, 35, 132-146. URL: <http://www.pedagoska-obzorja.si/Revija/Vsebine/vs20-1.html> (Elsevier Bibliographic Databases, SCOPUS)
10. Vozniuk O. V., Dubaseniuk O. A. (2000) *To the question of building the universal model of the development of world pedagogy and education* Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences. Vol. 1 (100). DOI: [https://doi.org/10.35433/pedagogy.1\(100\).2020.5-14](https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(100).2020.5-14)
11. Vozniuk O. V. (2020) *Paradox-oriented educational paradigm. Novi tekhnolohii navchannia: zbirnyk naukovykh prats*. DNU «Instytut modernizatsii zmistu osvity». Kyiv. Vyp. 94. S. 332-334.

Дубасенюк А.А., Вознюк А.В., Копетчук В.А.

ТИПЫ НАПРАВЛЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ И НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье проведен анализ особенностей личностной и научно-профессиональной направленности преподавателей высших учебных заведений. Актуальность исследования проистекает из того, что научно-педагогическая деятельность преподавателей тесно связана с их творческим развитием и профессиональным самосовершенствованием. Задачами статьи является исследование личностно-психологических особенностей соответствующей общности преподавателей высшей школы, ведущих типов направленности личности и научно-педагогической деятельности этих

преподавателей. С помощью общей теории систем выяснена системная корреляция главных категорий педагогики в контексте типов направленности педагога.

Ключевые слова: типы направленности личности преподавателя; научно-педагогическая деятельность преподавателя; общая теория систем; научная парадигма, профессиональное мастерство; профессиональное самосовершенствование.

Dubasenyuk A., Voznyuk A., Kopetchuk V.

TYPES OF A HIGHER EDUCATION TEACHER'S PERSONALITY ORIENTATIONS AND SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITY

The proposed article analyzes the types of personality and scientific-professional orientation of higher education institutions teachers, characterized by a high level of competence and creative productivity. The relevance of this study stems from the fact that teachers' scientific and pedagogical activities are connected with their creative development and professional self-improvement. Therefore, the objectives of the article are to study the personality and psychological characteristics of the relevant cohort of high school teachers, the leading types of personality orientation and scientific and pedagogical activities of these teachers. In addition, an important task of our research is to analyze the relevant types in the context of systems research, which allows to deepen the understanding of this scientific problem. With the help of Yu.A. Urmantsev's general systems theory the systematic correlation of the main categories of pedagogy in the context of the scientific orientation of the teacher is clarified. It is shown that the personality-oriented, subjective orientation of the teacher is realized in the context of the interaction of epistemological and axiological ways of mastering the world by man and humanity. Acmeological orientation is realized in the system-functional plane of interaction of epistemology and praxeology. Creative innovation orientation is realized in the focus of combination of axiological and praxeological ways of mastering the world by a man.

Key words: types of orientation of the teacher's personality; scientific and pedagogical activity of the teacher; general systems theory; scientific paradigm, professional skill; professional self-improvement.

Стаття надійшла до редакції: 09.10.2021

Прийнято до друку: 20.10.2021